

YUNUS EMRE DİVÂNI'NIN YENİ BİR NÜSHASI VE YUNUS'UN YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİ

M. Fatih KÖKSAL*

ÖZET

Türk tasavvuf edebiyatının en önemli simalarından olan Yunus Emre, duru Türkçesi, samimi üslûbu ve coşkun lirizmiyle her dönemde halkın gözdesi olmuş, onun şiirleri dilden dile okunarak bugüne ulaşmıştır. Geniş kitlelerin teveccühünün yanı sıra edebiyat araştırmacılarının da ilgi odağı hâline gelen Yunus'un gerek Risâletü'n-nushiyye'si gerekse Divân'ı üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Yunus Emre Divânı, Cumhuriyet öncesi ve sonrasında defalarca yayımlanmıştır. Yunus Emre'ye ait şiirlerin basılı Divân nüshalarında bulunanlardan daha fazla olduğuna kuşku yoktur. Bunlar arasında, her nasılsa Divân'a girememiş, şiir mecmuaları ve cönklerin yaprakları arasında günümüze kadar gelmiş olanlar da vardır. Bundan başka, tespit edilemeyen Divân nüshalarında da farklı şiirlerin bulunduğu muhakkaktır.

Bu yazıda, yeni bulunan bir Yunus Emre Divânı nüshası tanıtılarak bu nüshada bulunduğu hâlde bugüne kadar yapılan Divân neşirlerinde yer almayan bazı şiirlerin metinlerine yer verilmiştir. Şahsî kütüphanemizde bulunan söz konusu Divân nüshasında Yunus Emre'ye ait toplam 174 şiir bulunmaktadır. Bu 174 şiirin 17'si gerek Yunus Emre Divânı neşirlerinde, gerekse diğer Yunus'lara ait olduğu kaydıyla yayımlanan şiirler arasında bulunmamaktadır. Bu yazıda, bahsedilen şiirlerin metinlerine yer verilmiş ve bu şiirlerin Yunus Emre'ye aidiyeti meselesi dipnot açıklamalarında vuzuha kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Yunus Emre, Divân, Yunus Emre Divânı, Türk tasavvuf edebiyatı..

Büyük Türk mutasavvıfı Yûnus Emre, pek çok bakımdan diğer şairlerden ayrılan, öne çıkan ve farklılıkları olan bir değerimizdir. Üzerine en çok araştırma ve yayın yapılan Türk şairlerinin başında yer almasının sebebi de budur. Yûnus'un şöhreti Anadolu sınırlarını taşımış, hususiyile Bal kanlar olmak üzere Türk dünyasının pek çok yerine ulaşmıştır. Tesirleri-

---

* Prof. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
mfkoksal@gmail.com

nin çağıyla sınırlı kalmaması, devirler, ülkeler, hanedanlar, rejimler aşan olağanüstü bir teselsül halkasıyla günümüze kadar taşınması da Yûnus'un büyüklüğünü gösteren önemli işaretlerdendir. Günümüzde hâlâ camilerde, muhtelif dinî toplantılarda, dost meclislerinde, yaran sohbetlerinde, kadınların gezmelerinde onun ilâhileri okunmakta, şiirleri dilden dile, nesilden nesile geleceğe taşınmaktadır.

“Yapılan bunca çalışmaya rağmen Yûnus Emre, büyüklüğü nispetinde araştırılmış mıdır?” sorusunun cevabı, bilim dünyasının ülkemizdeki genel görünümüyle doğru orantılıdır, diyebiliriz. Yapılanların yeterli olduğunu söylemek zordur. Hele Batı'nın en büyük şair ve yazarları üzerine yapılan yayınlarla bizim Yûnus Emre çalışmaları kıyaslandığında çok çok gerilerde olduğumuz açıkça görülecektir. Bu, elbette sadece Yûnus Emre çalışmalarına mahsus bir hâl değildir. Devletin eğitim, kültür ve bilim politikaları, bilimsel çalışmaların devlet ve toplum katındaki önem ve değeri, diğer konularda olduğu gibi bu hususta da önemli bir belirleyici olarak görünmektedir.

Yunus Emre Dîvânı, Arap harfleriyle Dîvân-ı Âşık Yûnus, Dîvân-ı Âşık Yûnus Emre ve Yûnus Emre Dîvânı adları altında, çoğu birbirinin aynı olmak üzere yedi kere basılmıştır (Özege 1979: 5/2099). Harf inkılâbından sonra da Yunus Emre Dîvânı neşirleri devam etmiştir. Bunlar arasında -araştırma ürünü olarak- kronolojik sırayla Burhan Ümit Toprak (1933), Abdülbaki Gölpınarlı (1943), Faruk Kadri Timurtaş (1972) ve Mustafa Tatçı (1990) tarafından yapılan neşirler sayılabilir.

Arap harfli Türkçe matbu Dîvânlardan günümüze doğru gelindikçe yapılan her neşirde şiir sayısının tedricî olarak arttığı gözlenmektedir. Nitekim Yûnus Emre Dîvânı üzerine yapılan neşirlerde en çok şiir doktora tezini de (1990c) bu konuda yapan Mustafa Tatçı'nın neşirlerinde bulunmaktadır. Tatçı'nın ilk defa Kültür Bakanlığı Yayınları arasından çıkan Yûnus Emre Dîvânı'nda 415, Kültür Bakanlığı e-kitap projesi çerçevesinde internet ortamında bulunan neşrine göre (<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10663,metinpdf.pdf?0>) ise toplam 417 manzume bulunmaktadır.

Tarihe mal olmuş şahsiyetlere ait yeni bilgi ve belgelere, bulgulara her an için ulaşmak mümkündür. Genel manada bu böyle olduğu gibi şair ve yazarlarla eserlerine dair durum da aynıdır. Pek çok eski şairin yeni şiirleri, bilinmeyen eserleri gün yüzüne çıkarılmış ve çıkarılmaktadır. Bu yazının

konusunu da Yûnus Emre Dîvânı'nın yeni bulunan bir nüshası ve bu nüshadaki neşredilmemiş şiirler oluşturmaktadır.

Bu girişten sonra bu yazıya konu olan şiirler hakkındaki tespit ve kanaatlerimize geçelim. Aşağıda tam metni transkribe edilen bu şiirler, şahsî kütüphanemizdeki yazmalar arasında Yz. 304-D 25 numarada kayıtlı Yûnus Emre Dîvânı'nda bulunmaktadır. Dîvân'da Yûnus Emre'ye ait toplam 174 şiir mevcuttur. Bunların 141'i Yûnus, 12'si Miskîn Yûnus, 10'u Âşık Yûnus, 10'u Yûnus Emre, biri Dervîş Yûnus mahlasıyla kaleme alınmıştır.¹ Nüshada ayrıca, diğer mutasavvîf şairlerden de önemli sayıda manzume mevcuttur. Diğer şairler arasında Azîz Mahmûd Hüdâyî 18 manzumeyle en başta gelmektedir. Kaygusuz Abdâl'in ve Nûrî'nin üçer² adet şiirinin bulunduğu nüshada Şemsî ve Şemseddîn mahlaslarıyla yazılmış birer şiir ve yine Şeyyad Hamza, Şa'bân, Kemal Ümmî, İmamoglu, Şeyhülislâm Yahyâ ve Gafûrî'nin birer manzumesi yer almaktadır. Bunlardan başka Kemal Paşazâde'ye ait "Pend-i Kemâl Paşazâde" başlıklı ve şairin Dîvân'ında yer almayan 17 beyitlik mesnevi tarzında yazılmış bir manzume de mevcuttur. Bu durumda elimizdeki yazmada Yûnus'a ait 174 şiirin yanı sıra başka şairlerin de toplam 32 adet şiiri bulunmakta, altı adet şiiri tespit edilemeyen (mahlassız) şiirle birlikte nüshadaki şiir yekûnu 212'ye ulaşmaktadır.

¹ Yûnus'un mahlasları meselesi hâlâ ortak kanaate varılamamış bir husustur. Dervîş Yûnus, Âşık Yûnus, Miskîn Yûnus... gibi Yûnus adının başına gelen sıfatları -Âşık Ömer gibi- mahlas mı addedeceğiz, yoksa Yûnus'u mahlas, diğerlerini sıfat olarak mı kabul edeceğiz? Bize göre Yûnus Emre, şiirlerinde sadece Yûnus ve Yûnus Emre mahlaslarını kullanmıştır. Birkaç şiirindeki Emrem Yûnus'u da bu çerçevede telakki etmeliyiz. Nitekim Mustafa Tatçı neşrinde yedisi "Yûnus Miskîn" şeklinde olmak üzere mahlas beytinde / dörtlüğünde geçen 45 Miskîn Yûnus vardır. Fakat burada asıl sorun şudur: "Âşık Yûnus, Dervîş Yûnus" gibi tamlamaları mahlas kabul ettiğimiz takdirde Dîvân'daki bu Miskîn Yunus'ları, biri "Yûnus-ı Bîçâre" olarak geçen sekiz adet Bîçâre Yûnus'u hatta iki adet Zaîf Yûnus'u da mahlas kabul etmemek için bir gerekçe kalmaz. Mustafa Tatçı da bu tereddüitten olsa gerek bazı şiirlerde "Miskîn Yûnus", bazılarında "miskîn Yûnus" imlâsını kullanmıştır. Gölpinarlı da bu konuda "*Yunus birçok şiirinde adına 'miskîn' sıfatını takmadadır, bazı şiirlerinde de 'biçâre' sıfatını görüyoruz. Bunları adına ekleyen şair pekâlâ 'âşık' sıfatını da ekleyebilir, 'dervîş' sıfatını da...*" demektedir (1961: 127) ki bizim de kanaatimiz aynı yöndedir.

² Nûrî mahlaslı şiirlerden biri Abdulahad Nûrî'nin Dîvân'ında da mevcuttur. Diğer ikisi başka bir Nûrî'ye ait olabileceği gibi Abdulahad Nûrî'nin Dîvân'ında bulunmayan şiirleri de olabilir.

Bu durumda nüshayı başka şairlerin de şiirlerinin bulunması hasebiyle bir şiir mecmuası addetmek mümkünse de Yûnus Emre Dîvânı olarak kabul etmek daha doğru olacaktır. Zira bir dîvânda başka şairlerin de yer yer şiirlerinin bulunması, -özellikle mutasavvıf şairlerin dîvânlarında olmak üzere- sıkça karşılaşılan bir durumdur. Dîvân'ın başında şairin “Bir avuç toprağa bunca kıl u kâl / Neye gerek iy Kerîm-i öu'l-celâl” beytiyle biten mesnevi tarzında yazdığı münâcâtının son dokuz beyti bulunmaktadır. Yani nüshanın baş tarafında eksiklik olduğu anlaşılmaktadır. Gerek münâcâtın gelenek içinde bulunması gereken yeri, gerekse nazım şeklinin farklı oluşundan dolayı aslı 28 beyit olan bu şiirin muhtemelen ilk şiir olduğunu, yani baştan eksikliğin bir yaprak olduğunu tahmin ediyoruz.³ Söz konusu nüshada şiirlerin sıralanışında belli bir tertip yoktur; diğer bir deyişle bu yazma, gayrı mürettep bir Yûnus Dîvânı nüshasıdır.

Nüshada mevcut Yûnus şiirlerinin 157 adedi yayımlanan Yûnus Emre Dîvânı baskılarında mevcut şiirlerdir. 17 adedi ise bu neşirlerin hiçbirinde yer almamaktadır.

Nüsha tavsifi: 150x105mm, 110x70 mm ölçülerinde, 60 yaprak, 15 satır, mahlas beyitleri dışındaki beyitler çift sütun hâlinde yazılmış. Sırtı sonradan tamir görmüş üst deffenin üçte biri kadarı yırtılmış kahverengi kaba bir meşin cilt içinde, suyollu, muhtelif fligranlı (üç hilâl, AB harf ve tavuskuşu) kalın, hemen her sayfasının özellikle üst kenarları okumaya fazla engel teşkil etmeyecek şekilde nem lekeli, kirli beyaz kâğıda, siyah mürekkeple ve talik hatla yazılmıştır. Baştan -muhtemelen bir yaprak- eksik olan nüshanın ayakların takibinden arada eksik varak bulunmadığı ve eserin son sayfasında (60b) şiir bulunmamasına nazaran sondan da eksiksiz olduğu anlaşılmaktadır. 11a sayfasının alt tarafından kabaca kazınmış “Alî” yazılı bir mühür mevcuttur. Ketebe kaydı mevcut değildir. Dolayısıyla nüshanın müstensihî ve istinsah tarihi tespit edilememiştir. Ancak kâğıt, yazı, cilt vb fizikî durumuna bakarak ama özellikle de şiirleri bulunan diğer şairlerin ölüm tarihlerine nazaran bu dîvân nüshasının XVII. yüzyılda istinsah edildiği kanaatini taşıyoruz.

³ Timurtaş neşrinde bu şiir bizdeki nüsha gibi “Bir avuç toprağa bunca kıl u kâl / Neye gerek iy Kerîm-i öu'l-celâl” beytiyle bitmektedir ve şiirin tamamı 22 beyittir (Timurtaş 1972: 231-232). Tatçı neşrinde ise 28 beyit tutarındaki bu manzumede bu beyitten sonra üç beyit daha vardır (Tatçı 1990a: 412-413).

Burada şiiri bulunan şairlerden İmamoğlu mahlaslı şair hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Şa'bân mahlaslı şairin ise -nüshadaki Aziz Mahmûd Hüdâyî'nin şiirlerinin çokluğuna nazaran- Hüdâyî Dergâhı zakirbaşısı olup Hüdâyî'nin şiirlerini besteleyen ve kendisi de şair olan Şa'bân (ö. 1650)⁴ olması gerekir. Zaten Şeyh Şa'bân-ı Velî hariç Şa'bân mahlaslı başka da şair bilinmemektedir Birbiri ardına Şemsî ve Şemsüddîn mahlaslarıyla kaydedilmiş şiirlerin sahibi muhtemelen aynı kişidir. Ancak bu şairlerin kimliği tespit edilememiştir. Diğer şairlerin ve ölüm tarihleri ve/ya yaşadıkları yüzyıllar şöyledir:

Şeyyâd Hamza: 14. yy

Kaygusuz Abdal: 14-15. yy.

Kemâl Ümmî: ö. 1475

Kemal Paşa-zâde: ö. 1534

Şeyhülislâm Yahyâ: ö. 1644

Abdulahad Nûrî: ö. 1651

Aziz Mahmûd Hüdâyî: ö. 1651

Gafûrî: ö. 1667

Burada neşredeceğimiz 17 adet şiirin çoğunun Yûnus Emre'ye aidiyeti tereddüde mahal olmayacak derecede açıktır. Bazıları ise Yûnus'un alışkın olduğumuz dili, edası ve anlam derinliğinden uzaktır. Bununla birlikte bu şiirler için de "Yûnus'un değildir" demek iddialı bir yaklaşım olur. Bu şiirlerin hangileri olduğu, metin notlarında gerekçeleriyle birlikte izah edilmiştir. Kısmen o notlarda da serdedildiği üzere bu türden şiirlere dair bakışımızın birkaç dayanağı vardır:

- 1) İfade tarzı, üslûp özellikleri, kelime kadrosu, işlenen mevzu vb. hususlarda tereddütlü olduğumuz şiirler, dış yapı özellikleri bakımından Yûnus'un tercihleriyle örtüşmektedir.
- 2) Yûnus'un şiirlerinde çoğunlukla var olan derinliği yakalayamayan, bir dervişten ziyade vaiz ağzından söylenen manzumelere Yûnus Emre Dîvânı'nda da rastlanır.

⁴ İsmail Kara, "Şaban", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 8. Cilt, Dergâh Yay., İstanbul 1982, s. 82.

- 3) Bu tür manzumelerin Yûnus'un anlık hassasiyetleriyle söylenmiş olabileceği gibi ilk dönemlerinde yazılmış olması da düşünülebilir.
- 4) Yine bu tür manzumelerin bir bölümünün Yûnus'a aitken bazı beyit veya dörtlüklerin başka şairlerden aktarılması, yani bazı şiirlerin kısmen Yûnus'a ait olması da söz konusu olabilir.
- 5) Aslında Yûnus Emre'ye ait bazı şiirlerin geçen zaman içerisinde okurlar ve müstensihlerce anlaşılacak için kendi döneminin diline çevrildiği de yazmaların takibinden anlaşılır.⁵ Yani gerçekte Yûnus'a ait bir şiirin geçen zaman sürecince aslının kaybolması ve devrin ihtiyaçlarına göre farklı bir çehreye bürünerek tahrif edilmesi de söz konusu olabilir. Demek ki "kelime kadrosu" da tek başına bir belirleyici kabul edilemez.
- 6) Burada neşredilen 17 şiirin şiir mecmuaları veya cönklerde değil, müstakil bir Yûnus Emre Dîvânı nüshasında bulunması da şiirleri değerlendirirken öncelikle "Neden Yûnus'a ait olsun?" değil, "Neden Yûnus'a ait olmasın?" sorusunu sormamızı gerektirir.

Bütün bunlarla birlikte buradaki şiirlerin bazılarının Yûnus Emre'ye mal edilmiş olması, yani aslında başkaları tarafından yazılıp şu veya bu şekilde Yûnus mahlasıyla bu Dîvân nüshasına girmiş olması da ihtimal dâhilindedir. Bununla birlikte elimizdeki nüshada bulunan yayımlanmamış Yûnus şiirlerinin hepsini neşretmenin faydadan hâli olmayacağı kanaatine vardık. Netice olarak "vallâhu a'lem bi's-savâb" demek herhâlde en doğrusu olacaktır.⁶

⁵ Bu konuda bkz. Gölpınarlı 1961: 117-118.

⁶ Yûnus Emre Dîvânı üzerinde yayın çalışmalarının devam ettiğini bildiğim değerli meslektaşım Prof. Dr. Orhan Kemal Tavukçu'nun "Yûnus Şiirlerini Ayırt Etmeye Yönelik Bazı Tespitler" başlıklı makalesiyle (2004) yine bu konudaki yayımlanmamış tebliğlerinin (2009a, 2009b) ve doğrudan bu şiirler üzerine yaptığı kişisel değerlendirmelerinin makaleye kayda değer katkıları oldu. Keza Tavukçu gibi Yûnus Emre Dîvânı'nı yeniden yayımlama çalışması içinde olan bir diğer değerli meslektaşım Prof. Dr. Hüseyin Akkaya'nın da bu yazının son şeklini almasında önemli payı vardır. Her ikisine de teşekkür ediyorum.

METİN***-1-⁷**

-
- * 1. Şiir metinlerinin sıralanışında yayına esas olan Dîvân nüshasındaki sıra gözetildi ve 17 şiir buna göre numaralandırıldı.
  2. Dîvân nüshasında şiirlerin hepsi beyit şeklinde olduğu için, kafiye gereği dörtlük şeklinde de yazılması mümkün olanlar da dâhil olmak üzere bütün şiirler beyit düzeminde yazıldı.
  3. Metinlerde, doğrudan şiirle ilgili olan açıklamalar (vezin kusurları, imlâ hataları vb.) dipnotlarda; şiirlerin Yûnus Emre'ye aidiyetine dair, başka bir deyişle muhtevaya ait kanaatlerimiz ise son notlarda ifade edildi. "Açıklama" şeklinde verilen bu görüş ve tespitlerde dip notu yerine son notun tercih edilmesinin esas sebebi, notların hem sayıca çok hem de uzun oluşlarıdır.
  4. Her şiirin başında nüshadaki sayfa numarası ve vezni gösterildi. Her beytin başına beyit numarası verildi.
  5. Metinlerde alt çizgiyle ( ) birleştirilmiş kelimeler, vezin gereği tek hece okunması gereken ünlü ulamalarını, italik karakterde dizili harfler ise zihafı heceleri ve medli olduğu hâlde med yapılmayan heceleri gösterir (Bkz. Köksal 2012: 63-82).
  6. Bazı aparatlarda meselâ "ıapuya: ıapuyı, nüsha." benzeri notlar mevcuttur. İlk kelime bizim -vezin, mana vb. sebeplerle yapılan- tasarrufumuzu, (:) işaretinden sonra o kelimenin yayınımıza esas olan Dîvân nüshasındaki -bize göre yanlış istinsah edilmiş- şekli gösterir. Virgül işaretinden sonraki "nüsha" ibaresi ise anlaşılacağı üzere ikinci kelimenin "nüsha"daki şekline işaret eder.
  7. Metinlerin dipnotlarında ve son notlarda Yûnus Emre Dîvânı, Dîvân vb. ifadelerle kastedilen Dîvân metni Mustafa Tatçı tarafından hazırlanmış olup Kültür Bakanlığı tarafından e-kitap olarak internet ortamında yayınlanan neşirdir (<http://ekitap.kulturuzurizm.gov.tr/Eklenti/10663,metinpdf.pdf?0> Erişim tarihi: 07.01.2014) Makale boyunca atıf yapılan bütün manzume ve beyit / dörtlük numaraları da bu yayından yapılan alıntılardır.
- ⁷ Dîvân nüshasının ilk parçası olan bu manzumenin dört beyti (4, 6, 7 ve 8. beyitler) bazı nüsha farklılıklarıyla birlikte Tatçı neşrinde de bulunmaktadır. Bu şiiri "yayımlanmamış şiirler"den bâhis bu makaleye alıp almamakta tereddütlerimiz oldu. Ancak bu nüshada altı beyit tamamen farklı olduğu için almayı uygun gördük. Aynı beyitlerin değişik şiirlerde müştereken yer almasının Yûnus Dîvânı'nda başka örnekleri de vardır. Kaldı ki Tatçı neşrinde bu şiir için anlama tesir eden bir nüsha farkının gösterilmemiş olması (Tatçı 1990a: 158) da bunun farklı bir şiir olduğunu teyit eder mahiyettedir.

Vezin bakımından sorunsuz olan bu şiir kayda değer kafiye kusurları barındırmaktadır. Tatçı neşrindeki söz konusu metinde de aynı / benzer kafiye kusurları vardır. Bu durum, şiirin zamanla müstensihler elinde değişime uğramasından veya başkalarına ait beyitlerin şiire dâhil edilmesinden kaynaklanmış olabileceği gibi Yûnus'un dilin-

Vezin: 14'lü hece ölçüsü

- 1a 1 Kimseler iremedi sırrına dervîşlerüñ
Degmeler varamadı yirine dervîşlerüñ
- 2 Şerî'ati tutdılar tarîqati_ unıtdılar
Đalâlete batdılar münkiri dervîşlerüñ
- 3 Görüñ Resûl'e n'itdi Şafî Âdem'i gitdi
Âhîr 'Uşâme yitdi serveri dervîşlerüñ
- 4 Resûl ağdı Mi'râc'a dîdâr gösterdi hoca
Gör e gör e ne yüce meydânı dervîşlerüñ⁸
- 5 Üveys yirinde tırdı 'arşa na'lin şavurdu
Muhammed anda gördi seyrini dervîşlerüñ
- 6 Resûl eydür yâ Kayyûm anlar nicesi kavim
Sır denizinde şodum gönlini dervîşlerüñ⁹
- 7 Resûl geldi tapuya¹⁰ elin urdı kapuya
Şordılar kimsin diyü miskîni dervîşlerüñ¹¹

den çıkan şeklin böyle olması ihtimalini de göz ardı etmemek gerekir. Zira Dîvân'da buna benzer kafiye kusurları görülen çok sayıda şiir mevcuttur. Fakat genel olarak kelime kadrosu, muhteva ve eda olarak şiirin Yûnus'a ait olduğu rahatlıkla söylenebilir. Dört beyti Tatçı neşrinde kullanılan üç nüshada daha bulunan bu şiirin Yûnus'a aidiyeti hususunda -aşağıdaki diğer şiirler için yapılacak olan- "açıklama"lara gerek görülmedi.

⁸ Tatçı neşri 149. manzumede de bulunan bu beyit şu şekildedir:

Resûl ağdı Mi'râc'a nazar eyledi hoca
Görün görün kim niçe vafını dervîşlerün (149/3)

⁹ Tatçı neşri 149. manzumede de bulunan bu beyit şu şekildedir:

Resûl eydür iy Kayyûm bunlar 'acâyib kavim
Sır denizi kılmuşsın gönlini dervîşlerün (149/7)

¹⁰ tapuya: tapuyı, nüsha.

¹¹ Tatçı neşrinde bu beyit şu şekildedir:

Resûl indi tapuya elin urdı kapuya
Didiler kimsin ana miskîni dervîşlerün (149/5)

- 8 Resûl girdi içeri dervîşler turdı örü
Ol sâ'at didâr gördi bâtını dervîşlerün¹²
- 9 Çalap eydür bunlara ne şoru var ne perde
Kudret eliyle açdum gözini dervîşlerün
- 10 Yünus söyle sözüni toprak eyle yüzünü
Fâş eyleme 'âleme râzını dervîşlerün

-2-ⁱ

Ve zin: 8 + 8 = 16'lı hece ölçüsü

- 3a 1 Eglen[i]mez [iy] yârenlerⁱⁱ 'aceb derdümⁱⁱⁱ vardır benim
Mecnûn^{iv} olmuş dir görenler 'aceb derdüm vardır benim
- 2 Derdine düşdüm Mevlâ'nuñ âvâresiyem sevdânuñ
Talgası artdı deryânuñ^v 'aceb derdüm vardır benim
- 3 Bu deryânuñ mevci çağlar hasret cigercigim tağlar
Hâlümüz bilenler^{vi} ağlar 'aceb derdüm vardır benim
- 4 Ben bir toğrı yâr^{vii} isterem bülbülem^{viii} gülzâr isterem
Manşûr oldum dâr isterem^{ix} 'aceb derdüm vardır benim
- 5 'Âşık olan 'âr eylemez^x derd olmayan zâr eylemez
Heķimler tîmâr eylemez^{xi} 'aceb derdüm vardır benim
- 6 Hey dostlar uyuñ sözüme bakmañ nâ-merdüñ yüzine
Uyku mı gelür gözüme 'aceb derdüm vardır benim
- 7 Yünus kaynayup çoşalı^{xii} mevc urup taşra taşalı
Şeyhinden ayru düşeli 'aceb derdüm vardır benim

¹² Tatçı neşrinde bu beyit şu şekildedir:

Resûl girdi içeri yârenler turdı örü
'Âşıklar didâr gördi visâlin dervîşlerün (149/6)

-3.^{xiii}**Vezi:** - - . / . - - - / - - . / . - - -

- 4a 1 Yanmağa iver cānum pervāne miyem bilmem
Zencīre düşer gönlüm dīvāne miyem bilmem
- 2 Esrār-ı ğam-ı ‘ışkuñ sīnemde nihān oldı
Qalbümde ğüznüm vardur vīrāne miyem bilmem¹³
- 3 Ğum-ġāne-i vaġdetde içdüm yine peymāne^{xiv}
Yā hū diyüben döndüm mestāne miyem bilmem
- 4 Hep yansun içüm taşum aqsun sel¹⁴ olup yaşum^{xv}
Meydāna qodum başum merdāne miyem bilmem
- 5 Qapuñda Yūnus gibi var nice biñ ġizmetqār
Görmedi gözüm dīdār biġāne miyem bilmem

-4.¹⁵**Vezi:** - - . - / - . - / - - . - / - . -¹⁶

- 18a 1 ‘Āşık mıdur ol qışı qim nāmūs u ‘ārı var^{xvi}
Eyü adın^{xvii} şaqınan ‘ışqdan ne ġaberi var
- 2 ‘Āşık aña diyeler^{xviii} cān vire cefā ala
Şatı anuñ cānına vallāh ġoş bāzār^{xix} var

¹³ Mısranın vezni kusurlu.

¹⁴ sel: seyl, nüsha. Aslı “seyl” olan bu kelimeyi Yunus’un Türkçe söylenişiyile -ki bugün de böyle söyleriz- “sel” olarak okuduğu vezinden anlaşılmaktadır. Bu yüzden bu kelimeyi nüshadaki imlâsının (seyl) yerine böyle almayı yeğledik.

¹⁵ Bu şiir, Dîvân’daki 26. şiire vezin ve kafiye olarak benziyorsa da başka bir şiirdir. Söz konusu manzumede bu beyte lafzen de çok benzeyen bir beyit vardır:

Tek ben degilem ‘âşık ol ma’şûk nazarında
‘İşk yolına cān fidi benüm gibi sād-hezâr (26/6)

¹⁶ Şu mısralarda vezin kusurludur: 2/1, 3/1, 3/2.

- 3 Her kim 'ışk kadehinden bir cur'a içdi-y-ise
Ne 'aql u bili aña ki esrükdür humarı var
- 4 Dil bağladı cân gönül¹⁷ ma'sûka^{xx} didârına^{xxi}
Ma'sûkına cân fedâ benüm gibi şad hezâr¹⁸

26a

-5-

Ve zin: - - - / - - - / - - - / - - - ^{xxii}

- 1 Dostı taleb idenlere^{xxiii} gelün benden şoruñ diyem
Dört yaña çevre (.....)¹⁹ Hâkķ'ı sende görüñ diyem^{xxiv}
- 2 Kallâşlık itmek yolında tâ ki maķşûd hâşıl ola
Himmet kuşagın kuşanup^{xxv} dost iline^{xxvi} varuñ diyem
- 3 Dostuñ iline varsañuz ol dost yüzini^{xxvii} görseñüz
Hâş baķçaya bir girseñüz dost gülini derüñ^{xxviii} diyem
- 4 İsrâfîl şûrı urıcaķ^{xxix} ölüler yirden tırıcaķ
Feriştelere[i] çağıram halkı dosta sürün diyem
- 5 Münker ü nekir sinüme girüp su'âl kıılır-ısa
Tıram yapuşam bunlara dostdan haber virüñ diyem^{xxx}
- 6 Ferişteler gelicegez baña su'âl şorıcegez
Ben dost[um] ile söyleşem siz e girü tıruñ diyem^{xxxi}
- 7 Şeyhüm Tıbtuķ kâpusına yüz urayum tıpusına^{xxxii}
Yünus Emre'nüñ cânına 'ışk odını^{xxxiii} uruñ diyem^{xxxiv}

¹⁷ cân gönül: cânum gönülüm, nüsha

¹⁸ Nüşhada bu şiirin devamında şairin başka bir şiirinden (Bkz. Dîvân 39. şiir) buraya nakledildiği anlaşılan şu iki beyit bulunmaktadır:

Qoyup naķş u nigârı naķş-ıla kılma zînhâr
Naķş-ıla yola giren 'âķıbet dünyâ sever

Dünyâyı sen bırak elden dünyâ hicâb bu yolda
Biz nebîden velîden öyle işitdik haber

¹⁹ Buradaki kelime okunamadı.

-6-

Veziin: 8+8= 16'lı hece ölçüsü²⁰

- 27a 1 Sen cânuñı cânāna vir bī-cāna cān gerek-ise^{xxxv}
Nefsūñ ārzūsın terk eyle saña cānān gerek-ise
- 2 'Işka ikrār ider-iseñ āhır saña mürşid ola^{xxxvi}
Var benligüñi²¹ terk eyle^{xxxvii} saña ĩmān gerek-ise
- 3 Nefsüñe aldanup alma er etegin^{xxxviii} elden oma^{xxxix}
'Iş-ıla sen seyr ide gör saña seyrān^{xl} gerek-ise
- 4 Gönüñ evini^{xli} yuıl cānuñ gözini uyargıl
'Işla gönüñler ele al beyt-i Ramān gerek-ise
- 5 Gökler²² üzre feristeher Allāh'ı tesbīh iderler
Sen daı bu 'ıa ar ol ulı sulān gerek-ise
- 6 Yūnus eydür^{xlii} ben o yüzden ezelden 'ı-ıla geldüm
apduuña secde eyle Ha dīvānı gerek-ise^{xliii}

-7-

Veziin: . . . . / . . . . / . . . .²³

- 27a 1 Zihī^{xliiv} kim cānlara cāndur 'āriflik
Gönül içinde sulāndur 'āriflik
- 2 Ne yazmaq oımaq Ha'dan hidāyet
Anun-ün biñde bir cāndur 'āriflik

²⁰ Şiirin bazı mısraları *müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün* kalıbına da uymaktadır.

²¹ benligüñi: benliğini, nüsha.

²² Gökler: Gönül, nüsha.

²³ Şu mısralarda vezin kusuru vardır: 3/1, 4/1, 6/1.

- 3 Degme bahrî ʔalup gevher bulımaz
Zırā deryā-yı ‘ummāndur^{xlv} ‘ārıflık
- 4 Yetmiş²⁴ iki dille bir olamazsañ^{xlvi}
Bu yolda saña bühtāndur ‘ārıflık
- 5 Benī Ādem’e bu Hāq’dan naşıbdür
Ki hayvānlarda gümāndur (?)²⁵ ‘ārıflık^{xlvii}
- 6 Erün erligine mürşidlik delil
Hāq’uñ varlıgna²⁶ bürhāndur ‘ārıflık
- 7 Yūnus sen^{xlviii} yol içinde²⁷ guşsa yime
Başuñ üstinde sāy-bāndur ‘ārıflık

-8-^{xlix}

Vezin: - - - / - - - / - - - / - - -²⁸

- 31b 1 Biz kamu ışık kullarıyuz ışkdur bizüm sultānumuz
‘Işık elinden ölür isek ‘ışka helāldür¹ ʔanumuz²⁹
- 2 Ne ʔışadur ne güzedür³⁰ ne meylümüz hūb yüzedür
Dā’imā şolmaz tāzedür bu bezm-i gülsitānumuz³¹
- 3 ʔalmaduğ dünyā āline barmağ banmaduğ balına
Girdük erenler^{li} yolına der-dest olup³² imānumuz

²⁴ Bu kelime vezni aksatmaktadır.

²⁵ Bu kelimenin okunuşundan emin olunamadı.

²⁶ “varlığına” kelimesi vezin gereği bu şekilde okundu.

²⁷ sen yol içinde: yol içinde sen, nüsha.

²⁸ Şu mısraların vezni kusurludur: 1/2, 3/1, 4/1, 7/2.

²⁹ Mısranın vezni kusurlu.

³⁰ Bu ibareyi vezin ve anlam bakımından “Ne ʔışadur, ne gözedür” şeklinde okumak da mümkündür ancak “ʔışadur” kelimesi nüshada açıkça (قیسه در) şeklinde yazıldığı için bu şekilde okuduk.

³¹ Bu ibareyi “bizim gülsitānumuz” şeklinde okumak da mümkün ve makul ise de vezin böyle okumayı gerektirmektedir.

³² olup: oldı, nüsha.

- 4 Feryādum çıkar ün gibi akar yaşum Ceyhūn gibi
Leylā ile Mecnūn gibi^{lii} söyleniser destānumuz
- 5 Dilüm bülbül^{liii} olup öter^{liv} yanar şu yüregüm düter
Her lahza tāze gül biter ma‘mūr olur bostānumuz
- 6 Kim buldı dermān ecele gitse gerek her kim gele
Biz de giderüz ol ile gitmekdedür kerbānumuz
- 7 ‘Āşık Yūnus eydür nice dostdur o³³ kim gözin açā
Bir dem ola gele geçe bu yalancı devrānumuz

-9-

Ve zin: 7+7= 14’lü hece ölçüsü

- 32a 1 Yine ben āşık oldum yine ben bendekine
Gayrı kimesne degül cān-ıla tendekine³⁴
- 2 ‘Āşıkam gözüm görmez kimse nişānum virmez
Bu ‘aceb elüm irmez^{lv} kendi kendimdekine^{lvi}
- 3 Ben direm derdüm bitsün derdüme dermān yitsün
Taşradāğ³⁵ merhem n’itsün içerü _öykendekine
- 4 Gönlüm melül açılmaz ne idügi³⁶ seçilmez
Düşdüm kıaldum geçilmez ‘ār nāmūs³⁷ hendegine^{lvii}
- 5 Miskīn Yūnus gel imdi terk eylegil benligi³⁸
Kõğıl bu ḥabīs şey’i sendeki bendeki ne^{lviii}

³³ dostdur o: dost oldur, nüsha.

³⁴ İmlā ve anlam olarak bu kelimeyi “tende gine” şeklinde okumak da mümkündür.

³⁵ Taşradāğ: Taşradağı, nüsha. Kelime vezin gereği bu şekilde okundu.

³⁶ idügi: idigi, nüsha.

³⁷ ‘ār nāmūs: ‘ār u nāmūs, nüsha.

³⁸ Terk eylegil benligi: Benligi terk eylegil, nüsha.

-10-^{lix}**Ve zin:** 8+8= 16'lı hece ölçüsü

- 37b 1 Ey Allāh'um benüm hālüm kimse bilmez sen bilürsin
Benüm hālüm saña ma'lüm kimse bilmez sen bilürsin
- 2 Gelmişleri gelecegi çoğmışları çoğacağı
Kim ölüp kim kalacağı kimse bilmez sen bilürsin
- 3 Çarh çevrilüp devrân döner mevt şarâbın içer kınar
Ya bu yirde kimler kıonar kimse bilmez sen bilürsin
- 4 İblîs şeytân durmuş baķar aña uyan yoldan şapar
Ya kıyâmet ne gün kıpar kimse bilmez sen bilürsin
- 5 Oķudum ismüñ virdini öğrendüm dîñüñ şartını
'Âşık Yünus'uñ derdini kimse bilmez sen bilürsin

-11-**Ve zin:** 8+8= 16'lı hece ölçüsü

- 38a 1 Sulţānum^{lx} senüñ yoluña yana yana^{lxi} kül olayum
'İlm-i tevĥîd olan yerde şoĥbetlerde^{lxii} bile_ olayum
- 2 Şoĥbetlerde olsam günde³⁹ Ĥaķķ'uñ maĥabbeti cānda
Şu ĥalkuñ nesi var bende uşlı_ olayum deli_ olayum
- 3 Göñlümi bek bađlayayum añduđumca ađlayayum
Bulanayum çağlayayum taşķun aķan sel olayum^{lxiii}

³⁹ “günde” kelimesi burada “her gün” anlamında (Dilçin 1983: 103) kullanılmış olabilir. Dîvân'da da bu anlamda iki yerde (56/6, 318/4) kullanılmıştır. Ancak beytin kafiye sistemine ve müstensihthen kaynaklanan çok sayıda imlâ hatasında nazaran “günde” kelimesinin aslında “gûyende” olması ve mısranın da ilk iki kelime arasına vezin gereği ulama yapılarak “Şoĥbetlerde_olsam gûyende” olarak okunması da makul görünmektedir.

- 4 Seni gerek-ise saña^{lxiv} kul iseñ Allāh[1] añ a
Bir mürşid bulıvir baña^{lxv} apusunda kul olayum
- 5 oñuz ‘Āşık Yūnus tūtsūn dūrlū cefāları yutsun
Şeyhūm baña himmet itsūn tāze_ılmalış gūl olayum^{lxvi}

-12-^{lxvii}

Vezi: - - - - / - - - - / - - - - / - - - -⁴⁰

- 40b 1 Bir arībsin bu dūnyāda ala gōzūm var yan yūri^{lxviii}
Derdūñ dahı olsun cānda ala gōzūm var yan yūri
- 2 Dūnyā kime ıldı vefā işi gūci cevı [ü] cefā
anı Muħammed Muştafā ala gōzūm var yan yūri^{lxix}
- 3 Ebū Bekir oldur velī Peyamberūñ torı yārı
anı ‘Ömer ‘Oāmān ‘Alī^{lxx} ala gōzūm var yan yūri
- 4 Anlar cihāna geldiler aladılar [hem] gūldiler
Gitdiler hı almadılar ala gōzūm var yan yūri
- 5 Bir gūn evūñ vīrān olur hem cigerūñ biryān olur
toprak dōşek yorgan olur ala gōzūm var yan yūri^{lxxi}
- 6 Miskīn Yūnus sōyler sōzin hemān kendū bilür özin^{lxxii}
urma gōñül gūzin yazın ala gōzūm var yan yūri

-13-^{lxxiii}

Vezi: 8+8= 16’lı hece ölçüsü

- 40b 1 Nişānı vardur sōzinde Allāh ile⁴¹ olanlarūñ^{lxxiv}
a nūri^{lxxv} vardur yūzinde Allāh ile olanlarūñ

⁴⁰ Şu mısralarda vezin kusurludur: 1/1, 1/2, 4/2, 6/1.

⁴¹ sōzinde Allāh ile: Allāh ile sōzinde, nūsha.

- 2 Vardur bir gizli sırları tā ‘arşa çıkar elleri
Halkdan gizlidür yerleri Allāh ile olanlaruñ
- 3 Be hey^{lxxvi} ‘āşıklar şādıklar Hāk dīdārına^{lxxvii} lāyıklar
Ne bilsün hālın ayıklar Allāh ile olanlaruñ
- 4 Bize tā’n iden münkirler ider mi ma’nā fikirler
Ne bilsün hālını körler Allāh ile olanlaruñ
- 5 Yünus Emre’m kıılır zārı Hāk nazarıdır nazarı
Hāk-ıla olur bāzārı^{lxxviii} Allāh ile olanlaruñ

-14-^{lxxix}

Ve zin: 8+8= 16’lı hece ölçüsü⁴²

- 41a 1 Aşkdan esrük olanların esrükliğı gitmez cânım^{lxxx}
Girçek āşık olan kişi^{lxxxı} ölüyüben yitmez cânım
- 2 Bu uyuyup yatanlaruñ bu gaflete batanlaruñ
Bu küfr-ile bitenleruñ hiç imānı artmaz cânım^{lxxxii}
- 3 Artura gör imānuñı şād eylegil sen cânuñı
Sil gönülden gümānuñı inkār eyü olmaz cânım
- 5 İnkārları elden bırak dimegil sen yakın ırağ
Ol-durur kim toptolu Hāk^{lxxxiii} ansuz nesne bitmez cânım
- 5 Āhir ölüm dur[ur] işüñ hem ‘amelüñdür yoldaşuñ
Anañ atan qarındaşuñ senüñ-ile gitmez cânım
- 6 Kim ki gele bu cihāna gele giçe yana yana^{lxxxiv}
Ecel irişecek cânā çekişini (?)⁴³ tuymaz cânım

⁴² Şiirin bazı mısraları *müstef’ülün müstef’ülün müstef’ülün müstef’ülün* kalıbına da uymaktadır.

⁴³ Kelime metinde böyle görünmekle birlikte anlam bizi pek tatmin etmemektedir.

- 7 Yūnus uzatma sözüñi toprağa urğıl yüzüñi^{lxxxv}
 Toprağa düşmeyen dāne bil ki girü bitmez cānum^{lxxxvi}

-15-

Ve zin: 8+8= 16'lı hece ölçüsü⁴⁴

- 41b 1 Dervîş olan kişilerin^{lxxxvii} hāşā gönli büyük ola
 Qamulardan alçaq gerek^{lxxxviii} andan Haq'a lâyıq ola
- 2 Evvel duta şerī'āt[i]^{lxxxix} gözede farzı sünneti
 İde şabr u kanā'ati^{xc} māsivādan⁴⁵ ırağ ola
- 3 Andan giçe tarīkātā^{xcı} bil bağlaya^{xcii} ol hizmete
 Nazarında reyhān bite yüzi şuyı⁴⁶ gülzār ola
- 4 Andan giçe haqīkate dünyāyı ardına ata
 Qarışa cümle millete her biriyle bal yağ ola^{xciii}
- 5 Yūnus eydür^{xciv} ol er qanı kendi-y-ile 'aql u cānı
 İşidenler gerek anı görmeklige müştāk ola^{xcv}

-16-

Ve zin: 8+8= 16'lı hece ölçüsü

- 42a 1 Ne 'ilmüm var ne tā'atüm^{xcvi} şöyle [bir] bî-çāreyin ben^{xcvii}
 Hasret bağrum yāreledi ucdan uca yāreyin ben
- 2 A benüm bağrum pāresi gitmez gönülüm āvāresi
 Arturup zaħmum yāresi derde merhem urayın ben

⁴⁴ Şiirin bazı mısraları *müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün* kalıbına da uymaktadır.

⁴⁵ māsivādan: mesāvīden, nüsha.

⁴⁶ yüzi şuyı: yeri şuyı, nüsha.

- 3 Bu derde dermân bulunmaz^{xcviii} ‘âşıkun kadri bilinmez
Hâkîk’a toğrı yol varamaz şeyhe çok yalvarayın ben
- 4 Şeyhsüz işlerimüz bitmez şeyhsüz kimse yola gitmez
Kimse beni kabûl itmez şöyle yüzi karayın ben
- 5 Uyalum şeyhün sözine baçalum ol hûb yüzine
Şimdi ayağı tozına kara yüzüm süreyin ben
- 6 Yûnus Emre’m söyler özden erenler yolın gözeden
Kaldır niķâbuñ[1] yüzden cemâlünü göreyin ben

51b

-17-

Vezi: 7+7= 14’lü hece ölçüsü

- 1 Gönül gönüle yitmez gönülsüz nesne^{xcix} bitmez
Emek çekme cāhile çürük tohumdur bitmez^c
- 2 Yağmur taşā kār itmez taşdan hod nesne bitmez
Cāhilün bağı taşdur^{ci} bu ma’niden işitmez
- 3 Ben yügrük ata bindüm erün etegin aldum^{cii}
Erün işi mürvetdür⁴⁷ yolda koyuban gitmez
- 4 İçünde od’un yok mı ya oğunuñ eksük mi
Nazar kıldum^{ciii} bacaña öerrece tütün tütmez^{civ}
- 5 Yûnus gönül sūd⁴⁸ gerek bişürmege od gerek^{cv}
Bilir-iseñ şevķ sūdi çalsañ tamuzlık tütmez

⁴⁷ Aslı “mürüvvet” olan kelime vezin gereği bu şekilde okundu.

⁴⁸ gönül sūd: gönülsüz, nüsha.

“A NEW COPY OF THE DIWAN OF YUNUS EMRE AND UNPUBLISHED POEMS
OF YUNUS”

Abstract

Yunus Emre, who is one of the most important personalities of Turkish Sufi literature has been the favorite of the people in each period with his clear Turkish, hearty wording and ardent lyricism; his poems have reached today through reading in different languages. As well as the kind regard of the broad masses Yunus poems became the focus of attention by literary researchers, many studies have been done on both his Diwan and Risaletü'n-nushiyye. The Diwan of Yunus Emre has been published many times before and after the Republic. There is no doubt that Yunus Emre's poems are more higher than found in the printed copies of the Diwan. Among these poems, somehow those which did not take place in the Diwan, have also come up today in the leaves of mejmuaahs and conks. Furthermore, it is certain that there are also different poems in undiscovered copies of the Diwan.

In this paper, a recently found copy of Yunus Emre's Diwan is introduced and some poem texts, which are not included in the publications of the Diwan but included in this copy are given place. The said Diwan copy which is in our personal library comes in a total of 174 poems of Yunus Emre. 17 out of in these 174 poems are found neither in the published Diwans of Yunus Emre nor among the poems which are claimed to belong to other Yunuses. In this paper, text of the said poems have been given place and the issue whether these poems belong to Yunus Emre or not is attempted to be clarified in footnotes.

Keywords

Yunus Emre, Diwan, Yunus Emre's Diwan, Turkish sufi literature.

SON NOTLAR

- ⁱ Açıklama 1: Bu şiir de şekil özellikleri bakımından Yûnus'un mütekerrire musammat tarzında yazılmış (dörtlük düzenine de uyarlanabilecek) şiirlerle aynı yapıdadır. Şiir, Tatçı neşrinde dörtlükler hâlinde verilen 22 şiirle (88, 98, 123, 160, 184, 218, 219, 238, 272, 275, 277, 314, 315, 322, 343, 347, 373, 381, 384, 404, 405 ve 413 numaralı şiirler) hem vezin, hem kafiye yapısı (musammat: aBaB, cccB...) bakımından aynıdır. Buradaki şiirlerden 10, 12, 13, numaralı şiirler de aynı kafiye düzenindedir. Yunus Emre Divanı'ndaki manzumelerin çoğu da bu formatta yazılmıştır.
- ⁱⁱ Açıklama 2: “İy yârenler” ve “yârenler” hitabı Yûnus'un başvurduğu hitap şekillerindedir. Dîvân'da 65, 66, 225, 300, 390 numaralı şiirlerde bu görülmektedir.
- ⁱⁱⁱ Açıklama 3: “Aceb derd” tabiri Dîvan'da da bir yerde geçer: “Sataşdum bir 'aceb derde” 184/12.
- ^{iv} Açıklama 4: Mecnûn mazmunu Yûnus'un sıklıkla başvurduğu bir metafordur. Dîvân'da 25 yerde geçmektedir.

- ^v Açıklama 5: “Yûnus şiirlerinde bazı kavramların ve bunları simgeleyen kelimelerin / kelime gruplarının sıklıkla kullanıldığını, edebî sanatlar yapılırken bu unsurların mana arka plânlarından, çağrışımlarından -genellikle aynı tarzda- yararlanıldığını görmekteyiz. Dîvân’da bu şekilde kullanım sıklığı gösteren unsurlardan bir tanesi de “deniz” kavramıdır. Yûnus, şiirlerinde bu kavramı su damlası seviyesinden alarak pınar-ırmak-göl-deniz (bahr-deryâ) ve nihayetinde umman boyutunda sıkça ve benzer çağrışımlarla kullanmıştır. (Tavukçu 2004: 74; Tavukçu 2013a)”
- ^{vi} Açıklama 6: “hâlümüz(i) bil-”, “hâlümüz(i) sor-” şeklinde kullanım için bkz. 92/5, 184/13, 231/2, 231/7, 297/3, 374/9.
- ^{vii} Açıklama 7: “doğru yâr” (toğrı yâr – toğru yâr) kavramı Yûnus’un sıkça kullandığı söz kalıplarındandır. Bkz. 51/2, 300/5, 398/10, 413/9.
- ^{viii} Açıklama 8: “Bülbül” metaforu da Yûnus’un çok kullandığı kavramlardandır. Dîvân’da yaklaşık 70 yerde geçmektedir.
- ^{ix} Açıklama 9: “Yûnus’un şiirlerindeki hâkim nazariyelerden vahdet-i vücûd, bu anlayışın önde gelen temsilcilerinden Hallâc-ı Mansur üzerinden dile getirilir.” Tavukçu 2013a; Tavukçu 2013b. Yûnus, Mansûr’u Dîvân’ında birkaç yerde zikretmiştir: Bkz. 56/11, 185/7, 187/9, 191/13, 406/5, 408/5.
- ^x Açıklama 10: Âşık olanın “âr ve namus” kaydından geçmesi gerektiği düşüncesi Yûnus’ta çok görülür. Birkaç örnek:
- ‘Âr-nâmusı bıraktım
Külümü suya atdım
Dervîşliğe el katdım
Allah görelüm n’eyler (72/10)
- Dosta bilişene irsem dostun yolına yürisem
‘Ârıla nâmûsı kosam dervîş olubilsem dervîş (123/5)
- Anun gibi dîn ulusu hâc öpdi çaldı nâkûsı
Sen dahı bırak nâmûsı nefsün itini oda yak (130/6)
- Yine Yûnus başdan çıkıp ‘âr u nâmûsı yıkup
‘Âşıklarun cur’asından ulu kadeh içdi yine (312/8)
- ^{xi} Açıklama 11: “Hekîmin tumar etmesi” (iyileştirmesi) yine Dîvân’da görülen benzetme unsurlarındandır:
- İşkuna düşen ‘âşık derdüne yanar her dem
Vaslundur ana dermân *hekîm ne tîmâr itsün* (232/2)
- Bu çeşniyi tadana bu gevheri yudana
Derdüne düşen câna *hekîm ne tîmâr itsün* (232/5)
- ^{xii} Açıklama 12: Yûnus, Dîvânı’nda vecd ve coşku hâli genellikle “kaynamak” fiiliyle anlatılmıştır:
- ‘İşkdur kudret körüğü *kaynadur* ‘âşıkları
Niçe kapdan geçürür andan gümüşe benzer (66/6)

Her kim ‘ışka sataşdı ol dem *kaynadı* taşdı
 Kim delü dir kim uslu dört yanında turmuşlar (68/3)
 ‘İşksuzlara göynür özüm anuñçün fâş olur râzum
 Göricegiz ‘âşıkları *kaynar* içüm taşum benüm (204/2)
 Dünyâya çok gelüp gitdüm erenler etegin tutdum
 Kudret ünini işitdüm *kaynayuban* cûşa geldüm (224/2)
 Mülk-i fenâdan geçeyin ol dost iline uçayın
 Talayın ‘ışk ‘ummânına denizlerin *kaynadayın* (283/2)
 Gâfil olma ‘ömr geçdi bir niçe yılun aşdı
 ‘İşkdur *kaynadı* taşdı buldum bulmadum dime (336/2)
 Şâhum senün ‘ışkun odı düşdi gönül deryâsına
 ‘Aceblemen *kaynayuban* ma’rifetler bitdüğini (401/2)

^{xiii} Açıklama 13: Şiir, Yûnus’un sıkça kullandığı “musammat gazel” formunda yazılmıştır. Dîvân’da bu kalıpta yazılmış üç şiir daha mevcuttur (Tatçı 1990b: 56). Abdulahad Nûrî’nin de bu şiirle aynı vezinde ve redifte bir manzumesi vardır (Bkz. Akkaya 2003: 300). İlk beytinin (Yanmağdan uşanmazam pervâne miyem bilmem / Hiç şoñumu şaymazam dîvâne miyem bilmem) kelime kadrosu olarak da benzemesi dışında diğer beyitler tamamen farklıdır. Nûrî’nin Yûnus’u tanzir etmiş olması mümkündür.

^{xiv} Açıklama 14: Yunus şiirlerinde “Elest meclisi” doğrudan veya mazmun düzeyinde sıkça yer alan bir unsurdur.

^{xv} Açıklama 15: “Yunus şiirlerinde tabiat unsurları (bulutlar, dağlar, yağmur, sel halinde akan nehirler vs.), çiftçilikle ilgili unsurlar (*gög ekin, salkım salkım, üzüm, erik, ceviz* vs.), hayvancılık ve Türklüğün binlerce yıldır sürdürdüğü yaylak-kışlak hayatına dair unsurlar (*İndük Rûm’ı kışladuk çok hayr u şer işledük / Uş bahâr geldi girü göçdük el-hamdüli’llâh*) farklı yönleriyle ele alınarak teşbih ve istiare gibi sanatlara malzeme yapılır.” Tavukçu 2013a; Tavukçu 2013b.

^{xvi} Bkz. Açıklama 10.

^{xvii} Açıklama 16: “eyü addan sakınmak” (şöhretten, makamdan ferâgat, iyi anılmak gibi bir kaygı gütmemek) ve bu manaya gelen “eyü ad” kavramı da Yûnus şiirinin belirleyici söyleyiş kalıplarındandır:

Zâhirüm *eyü adda* gönlüm fâsid tâ’atda
 Bulunmaya Bagdâd’da bencileyin bir ‘ayyâr (41/3)
 Taşum biliş içüm yâd dilüm hoş gönlüm mürted
 Yavuz işe *eyü ad* böyle fitne kanda var (41/4)
 Yûnus eydür ol melâmet şeyhligi ‘âşıklığa sat
 ‘Âşık da n’ister *eyü ad* bed-nâmı hoşdur ‘âşıkun (146/7)
 Yûnus miskîn mestânesin sen seni gör ko bunları
 Dünyâda riyâlu dirlik kişiye *eyü ad* degül (154/6)
 ‘İzzet ü erkân eyü ad ‘ışk yolına noksân durur
 Ben n’iderem *eyü adı* çün terbiyet ‘ışkdan yirem (209/4)

^{xviii} Açıklama 17: “Âşık” kavramıyla “âşıklık”ı tanımlamak, âşıklığın ne olduğunu ve ne olmadığını bildirmek Yunus şiirinin muhteva çerçevesini belirleyen önemli özelliklerdendir. Dîvân’ın pek çok şiirinde gerçek âşığın vasıfları hususunda örnek bulmak mümkündür. Meselâ bkz. 1/4, 1/8, 2/2, 3/7, 3/10, 3/12, 17/1, 17/2, 39/8, 44/8, 47/3, 56/1, 59/1, 4, 66/7, 70/7...

^{xix} Açıklama 18: ‘Pazar’ Yunus’un sık kullandığı kavramlardır. Dîvânda genellikle Tanrı ile ilişki (alış-veriş) manasına; bazen de dünya / dünya işleri (“*Aşk oduna düşüp yanam sük u bazar nemdür benim*”) manasına gelecek şekilde ele alınır. Bkz. Tavukçu 2013a; Tavukçu 2013b. Buradakine benzer ifadelere Dîvân’dan birkaç örnek:

Ol kıyâmet bâzârında her bir kula baş kayısı
Yunus sen ‘âşıklarıla hiç görmeyesin kıyâmet (17/8)

Cân u gönül ‘akl u fehim nisâr olsun ma’sûkaya
Pes ‘âşıkun andan ayru dahı ne mülk ü mâlı var (32)

Işk bâzârıdır bu cânlar satılır
Sataram cânımı hiç kimse almaz (113/5)

Dünyâ cefâsın almak sonucu vefâyımış
Cefâyı virübenin seni satın aldum ben (280/7)

^{xx} Açıklama 19: Normalde “ma’sûk” olarak kullanılan “sevgili” kavramı Yunus’a özgü bir biçimde, müennes şekliyle “ma’sûka” kelimesi ile karşılanmıştır. Bkz. Tavukçu 2004: 78-79.

^{xxi} Bkz. Açıklama 9.

^{xxii} Açıklama 20: Yunus’un en çok kullandığı aruz kalıbıdır. Dîvân’daki şiirlerin yaklaşık 1/5’i (95 şiir) bu kalıpla yazılmıştır (Bkz. Tatçı 1990b: 55). Fakat Yunus’un özellikle bu kalıpta yazılan ve çoğu da musammat gazel tarzında olan şiirlerinde vezin aksaklığı sık görülmekte hatta bazı mısralar aruzdan çok heceyle yazılmış algısı uyandıracak derecede kusurlar içermektedir. Şu mısralarda vezin kusurludur: 1/1, 1/2,, 2/1, 4/1, 4/2, 7/1, 7/2.

^{xxiii} Açıklama 21: Yunus dilinde “dost” Allah’tır. Dost kelimesi Dîvân’da yüzlerce yerde geçer. Vahdet-i vücud inancının temsil edildiği bu beyitte de aynı anlamda kullanılmıştır.

^{xxiv} Bkz. Açıklama 21.

^{xxv} Açıklama 22: Bugün muhtemelen Kırşehir-Aksaray sınırındaki Ulupınar kasabasında yatmakta olan Yunus Emre, Ahilerle yakın ilişki içerisinde yaşamış olmalıdır. Zira hem buradaki “kuşak kuşanmak” ifadesi, hem de Ahmet Yesevi’den adapte ettiği “Bana seni gerek seni” nakaratını muhteva manzumesinde (“Sûfilere sohbet gerek / *Ahilere âhret gerek / Mecnûn’lara Leylâ gerek / Bana seni gerek seni*”) Yesevi’nin ifadelerinden farklı olarak “Ahiler”e yer vermesi bu ilgiye işaret etmektedir. Tavukçu 2013a; Tavukçu 2013b. Dîvân’daki şu beyit -kısmen lafız olarak da- bu beyitteki düşüncüyü yansıtmaktadır:

‘Işk kuşagın kuşangıl dostun yolını vargıl
Mücâhede çekersen müşâhade idesin (242/3)

^{xxvi} Açıklama 23: “dost ili”: Dîvân’da bu tamlama birkaç yerde mevcuttur: 93/6, 139/4, 160/6, 175/2, 283/2, 329/3, 404/9.

^{xxvii} Açıklama 24: “dost yüzi” bir kalıp ifade olarak Dîvân’da onlarca kez tekrar edilir: 4/3, 7/1, 20/1-5, 26/3, 55/5, 73/4, 75/3, 104/9, 128/1, 135/1-3-7, 135/16, 171/1, 187/, 191/1, 214/2, 242/2-14-15, 255/4, 259/1-4-5-7, 275/6, 308/2, 337/5, 360/2, 394/4, 401/7, 408/1.

^{xxviii} Açıklama 25: “Dost gülünü dermek”:

Her ki bu dünyâdan geçer ‘ışk kadehin tolu içer
‘İşka cânun saçu saçar *dost gülünü diren* kişi (372/4)

^{xxix} Açıklama 26: Dîvân’da İsrâfil’in sura üflemesi (Sûrı urması) sıkça geçer. Buradakiyle aynı söyleyişin örnekleri de vardır:

İsrâfil sûrın uracak mahlûkât turugelicek
Senün ününden artuk hiç kulagum işitmeye (3/8)

İsrâfil sûrın uracak cümle mahlûk uyanıcak
Sori hisâb sorılıcak ‘Arab dili lisân gerek (138/2)

İsrâfil sûrı uracak her bir sûret nefsum diye
Ben anmayam hiç Yûnus’ı Tapduk gele ol dem dile (317/10)

^{xxx} Açıklama 27: Dîvân’daki şu beyitler aynı düşüncenin lafzen farklılaşmış ifadesidir:

‘Azrâil gelmez cânuma sorucu gelmez sinüme
Bular benden ne sorısar anı sorduran ben oldum (176/3)

Yûnus yoldan ırmasun yüksek yirde turmasun
Sinle Sirât görmesün sevdüğü didârisa (299/8)

^{xxxi} Açıklama 28: 3-5. beyitler anlamca birbirini bütünler şekilde devam etmektedir. Bu beyitte olduğu gibi “Yunus’un manzumelerinde, vahdet-i vücud nazariyesinin bir yansıması olarak, şair Allah ile birlikte olduğunu, onunla arasına Cebrail dâhil kimse- nin giremeyeceğini, arada tercümana ihtiyaç olmadığını ifade eden onlarca ibare vardır. Burada da aynı tarzda üst perdeden bir söylem karşımıza çıkmaktadır. Bu durum Yunus’un üslubunun öne çıkan taraflarındandır.” Tavukçu 2013a; Tavukçu 2013b.

^{xxxii} Açıklama 29: “Makam, huzur, nezd, ön” anlamlarındaki “tapu”, Yûnus’un çok kul- landığı kelimelerdendir. Dîvân’da bu beyte benzer söyleyişler de vardır:

Ol sultân *kapusunda* ol Hazret *tapusunda*
‘Âşıklarun ılduzu her dem çavuşa benzer (66/4)

Resûl indi *tapuya* elin urdı *kapuya*
Didiler kimsin ana miskini dervişlerün (149/5)

Yûnus Hakk’a kıldı *tapu* Hak Yûnus’a açdı *kapu*
Bâki devlet benüm imiş ben kul iken sultân oldum (176/7)

Tapdug’un *tapusunda* kul olduk *kapusunda*
Yûnus miskîn çiğidük bişdük el-hamdüli’llâh (292/8)

^{xxxiii} Açıklama 30: “ışık odı” kavramı Yûnus’un en çok kullandığı teşbihlerdendir. Bkz. 10/3, 50/3, 67/3, 144/8, 146/1-2, 170/7, 186/3, 196/9, 214/6, 226/7, 294/1-3-5-8, 307/6, 326/2, 327/5, 329/1, 371/1-8, 403/7, 416/1-2.

^{xxxiv} Açıklama 31: Yunus Emre ve Yesevi’yi aynı çizgide birleştiren hususlardan biri de mürşid (şeyh, eren, er vs.) kavramıdır. Dîvân’da “uygun bir mürşid bulmak, ona hizmet etmek, onun kapısında kul olmak, onun himmetine mazhar olmak” gibi birçok düşünce bu kavram etrafında ele alınır. “Mürşid” Yunus’un dünyasında önemli bir meseledir. Bu yüzden bazen kelime oyunları ile mürşid olarak “Taptuk”u da zikreder. Bazen de mürşidin bizatîhi “aşk” olacağını söyler. Tavukçu 2013a; Tavukçu 2013b.

^{xxxv} Açıklama 32: Dîvân’daki benzer söyleyişler:

İy gönül bize kerem kıl bile seyrân idelüm
Cân u tenden geçübün gel ‘azm-i cânân idelüm (200/1)

Sen cânundan geçmedin cânân arzû kılursın
Bildin zünnâr kesmedin îmân arzû kılursın (255/1)

İy bi-çâre Yûnus hemân
Dost yolına gerek kurbân
Vir cânunı iste cânân
Gel yanalum dostlarıyla (322/6)

Eşkere kıldum bugün pinhânımı
Cân virüben buldum ol cânânımı (389/1)

^{xxxvi} Bkz. Açıklama 31.

^{xxxvii} Açıklama 33: “Benliği terk etmek” düşüncesi dosta kavuşmanın temel şartıdır ve Dîvân’da pek çok yerde bu düşünce görülür. Bkz. 4/7, 56/4, 84/4, 142/2, 151/4, 201/27, 213/5, 252/5, 369/1.

^{xxxviii} Açıklama 34: “Er eteğin(i) tutmak”. Bkz. 166/5, 309/1, 325/2. “Etek tutmak” tabiri Yûnus Dîvânı’nda aynı anlama gelmek üzere “erenler eteğin tutmak”, “evliya eteğin tutmak”, “pîrlere eteğin tutmak”, “ulular eteğin tutmak” gibi değişik şekillerde de geçmektedir.

^{xxxix} Açıklama 35: Dîvân’daki şu beyit hem lafız, hem eda, hem de kısmen de olsa mana itibarıyla bu beyti çağrıştırmaktadır:

Yûnus imdi bildüm dime miskînlige(i) elden koma
Kimde miskînlük varısa Hak dîdârın ol görîser (63: 7)

^{xl} Açıklama 36: “seyr” ve “seyrân” kavramları da Yûnus’un “seyr ü sülûk”u ifade etmek üzere çokça kullandığı kavramlardır. Bkz. 46/3, 118/6, 150/3, 118/12, 177/3, 195/6, 200/1, 201/7, 253/5, 255/2, 282/4, 295/19, 332/4, 372/11.

^{xli} Açıklama 37: “Gönül evi” terkibi Dîvân’da 93/1 ve 295/5’de de geçmektedir.

Zinhâr gönül evinde tutma yavuz endişe
Biregüçün kuyı kazan ‘âkıbet kendü düşe (293/1)

Evvel kapu şerî’at geçse andan tarîkat
Gönül evi ma’rifet ‘ışık hakikat içinde (295/5)

^{xlii} Açıklama 38: Yûnus şiirlerinin belirleyici üslûp özelliklerinden biri de “hitap” tarzıdır. Hemen bütün şiirlerinde tecrit sanatını kullanarak kendisini üçüncü şahıs gibi göstermesi, özellikle de “Yûnus eydür” hitabı dikkat çeker. Dîvân’da bu beyitte olduğu gibi “Yûnus eydür” şeklinde seslenilen 19 şiir mevcuttur.

^{xliii} Bkz. Açıklama 28.

^{xliv} Açıklama 39: “Ne hoş, ne güzel” anlamındaki “zihî” kelimesi Dîvân’da 17 yerde geçmekte, iki şiir de (318, 411) burada olduğu gibi “zihî” ile başlamaktadır.

^{xlv} Bkz. Açıklama 5.

^{xlvi} Açıklama 40: “Yetmiş iki dil” ibaresi Dîvân’da da birkaç yerde geçer:

Degülem kâl ü kilde yâ *yitmiş iki dilde*

Yad yok bana bu ilde anda bilişüp geldüm (181/2)

Yaratdı *yitmiş iki diürlü dili*

Arada üstün kodı müsülmânı (379/3)

Yitmiş iki dil seçdi aramuza söz düşdi

Ol bakışı biz bakduk yirmedik ‘âm u hâsı (382/4)

^{xlvii} Açıklama 41: “Aşksız / gönülsüz insan hayvandır” gibi ifadelerle karşımıza çıkan aşksız insanın insan olmadığı, kör olduğu, bunların arif olamayacağı, sırrı anlayamayacağı vs. anlayışı, Yunus şiirlerini ayırt etmekte kullanılabilir özelliklerdendir. Tavukçu 2013a; Tavukçu 2013b.

^{xlviii} Açıklama 42: Hitapların üslûp belirlemesindeki öneminde değinmiştik (Bkz. Açıklama 37). Bu beyitteki “Yûnus sen... (seni, senün...)” söyleyişi de mahlas beyitlerinin ortak söz kalıplarından biridir. Dîvân’da 39 yerde bu kullanımın olması dikkat çekicidir: 3/13, 4/8, 7/9, 8/6, 11/8, 17/8, 35/7, 36/7...

^{xlix} Açıklama 43: Bu şiir, Abdülbaki Gölpınarlı’nın kendisinde bulunan bir mecmuada Âşık Paşa’ya ait olarak görünmektedir (Yunus Emre ve Tasavvuf, s. 333). Gölpınarlı’nın neşrettiği bu şiirin mahlas beytinde “Âşık Yûnus” yerine “Âşık Paşa’m” yazılmaktadır. Âşık Paşa’nın Yûnus Emre’den çok etkilendiği malumdur. Âşık Paşa’yla Yunus’un karışan başka şiirleri de vardır (Msl. Bkz. Tan, 2012: 11-17). Âşık Paşa ve eserleriyle yakından ilgilenmiş biri olarak bu şiirin gerek kelime kadrosu, genel üslûp bakımından Âşık Paşa’dan ziyade Yûnus tarzında olduğunu ifade etmek gerekir. Nitekim aşağıda bu kanaatimizi teyit edici unsurlar sunulacaktır.

ⁱ Açıklama 44: “Kanın helâl olması” Yûnus Dîvânı’nda iki yerde buradaki söyleyişe benzer şekilde geçer:

‘Işk Yûnus’ı eyledi lâl Yûnus *kamı* ‘ışka *helâl*

Kon varın itsün pâyimâl görmesün ayrılduğunu (390/5)

Helâl kıldı ma’sûka ‘âşık kendü *kamı*

Ma’sûk nakşından okur her ‘âşık Kur’ân’ını (398/1)

ⁱⁱ Açıklama 45: “erenler” kelimesi iki şairin şiirlerini ayırmada önemli bir ölçüt olarak kullanılabilir. Bu kelime Yûnus Dîvânı’nda tam 66 yerde geçerken Âşık Paşa’nın 10600 beyitlik Garîb-nâme’sinde sadece 21 yerde geçer

(<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10669,garib-namepdf.pdf?0> Erişim tarihi: 07.01.2014). Eşdeğer şiirler olması hasebiyle mukayesenin daha anlamlı olacağı Âşık Paşa'nın gazellerinde ise "erenler" kelimesi bir kez bile geçmemektedir.

ⁱⁱⁱ Açıklama 46: "Leylâ vü Mecnûn" motifi Yûnus'ta en çok görülen benzetmeliklerden-
dir: 40/4, 46/6, 71/11, 90/5, 95/4...

ⁱⁱⁱ Açıklama 47: "bûlbûl" kelimesi Yûnus Dîvânı'nda 70 defa geçerken Dîvân'ın yaklaşık 10 katı hacmindeki Garîb-nâme'de sadece 24 yerde geçmektedir. Öyle ki Garîb-nâme'nin 8. bâbındaki "Gül-Bûlbûl" kıssasının anlatıldığı bölüme gelene kadar "bûlbûl" kelimesi hiç geçmez. Garîb-nâme'de bûlbûl kelimesinin ilk geçişi ancak 6010. beyittedir. Keza Elif-nâme de dâhil olmak üzere Âşık Paşa'nın diğer şiirlerinde de bûlbûl yok denecek kadar az geçer.

^{liv} Açıklama 48: "Bûlbûl olup ötmek" tabiri Yûnus Dîvânı'nda da aynen burada kullanıldığı gibi kalıp ifade olarak birkaç yerde geçer:

Hûrilerle bile yatan Uçmak kokusuna batan
Anda *bûlbûl olup öten* bunda zinâ kılmayandır (99/6)

Bûlbûl olubam ötem gönül olam cânlar ütem
Başımı elümde tutam yoluna varam yürüyem (213/3)

Halvetlerde meşgûl olam dâim açılam gül olam
Dost bâğında *bûlbûl olam ötem* hey dost diyü diyü (291/3)

^{lv} Açıklama 49: "eli irmemek" deyimini, Dîvân'da aynen buradaki gibi "elüm irmez" şeklinde üç yerde daha geçer (104/4, 270/2, 329/4).

^{lvi} Açıklama 50: Dîvân'daki şu beyit manen de lafzen de bu beyitle örtüşmektedir:

Cümle göz anı gözler kimse yok nişân virür
Gören kim görmeyen kim kalduk müşkil içinde (305/3)

^{lvii} Bkz. Açıklama 10.

^{lviii} Bkz. Açıklama 28.

^{lix} Açıklama 51: Bu şiir şekil bakımından Dîvân'daki mütekerrir musammat tarzındaki şiirlerle uyuşmaktadır (Bkz. Açıklama 1). Teknik olarak kusursuz olmakla birlikte eda ve muhteva olarak Yûnus'a aidiyeti hususunda tereddüt doğuran bir şiirdir. Ne var ki Yûnus'un buna benzer şiirleri Dîvân'da da yok değildir. Nitekim Dîvân'daki 272, 275, 384 numaralı şiirler de hem mevzu, hem eda ve hem de şekil bakımından bu şiirden farklı değildir. Her üç şiirin de ilk dörtlüklerini vermekle yetinelim:

Anup kıyâmet günini
Ağlaşalum ol gün için
Ol gün melâmet günidür
Ağlaşalum ol gün için (271/1)

Yokdur bende 'amel tâ'at
Ben n'ideyüm n'eyleyeyin
Kopıcak rûz-ı kıyâmet
Ben n'ideyüm n'eyleyeyin (275/1)

‘Ömrüm beni sen aldadun
 Âh n’ideyin ‘ömrüm seni
 Beni deprenimez kodun
 Âh n’ideyin ‘ömrüm seni (384/1)

- ^{lx} Açıklama 52: “Sultân” da Yûnus’un çok kullandığı kelimelerdendir. Kimi yerlerde gerçek anlamında kullanmakla beraber genellikle sultandan maksadı “Allah”tır. Dîvân’da üç yerde de (114/4, 226/7, 397/9) burada olduğu gibi doğrudan doğruya “sultânüm” şeklinde hitap edilmektedir.
- ^{lxi} Açıklama 53: “yana yana” ikilemesi Dîvân’da altı yerde geçer. Şu beyitte de buradaki gibi “yana yana kül olmak” şeklinde geçmektedir:
Yana yana kül oluban sen ma’şukanun yolına
 Günde bin kez yanarısam dostdan yüzüm dönmez benüm (226/3)
- ^{lxii} Açıklama 54: “Sohbet” kavramı Yûnus’un sık kullandığı kelimelerdendir. Özellikle evliya sohbeti, erenler sohbeti gibi tamlamalarla olmak üzere 24 yerde geçmektedir.
- ^{lxiii} Bkz. Açıklama 15.
- ^{lxiv} Açıklama 55: Yunus şiirlerini ayırmakta önemli bir ölçüt olarak kullanabileceğimiz bu gramatikal yapı [(sen + i = şahıs zamiri + nesne eki) + gerek] bilindiği kadarıyla sadece Yunus’un şiirlerinden birinde “*Bana seni gerek seni*” ifadesinde karşımıza çıkmaktadır. Bkz. Tavukçu 2013a; Tavukçu 2013b.
- ^{lxv} Bkz. Açıklama 31.
- ^{lxvi} Açıklama 56: “tâze açılmış gül” benzetmesi Yûnus Dîvânı’nda iki yerde daha geçer:
Yûnus er nazarında tâze güller açılmış
 Sen gerçek bülbülisen nazarda ötmek gerek (141/6)
- Bizüm ilün bağçeleri turmaz öter bülbülleri*
Açılmış tâze gülleri gülistânüm solmaz benüm (226/6)
- ^{lxvii} Bkz. Açıklama 1.
- ^{lxviii} Açıklama 57: “Git derdine yan” anlamında kullanılan “yan yûri” ibaresi Dîvân’da bir yerde geçer:
Var derdile yan yûri dermâna irişince
‘İşkıla kullik eyle sultâna irişince (309/1)
- ^{lxix} Açıklama 58: Aşağıdaki beyitle bu beyit arasında hem eda, hem lafız, hem mana benzerliği bariz şekilde görülmektedir:
Kam Muhammed Mustafâ hüküm itdi Kâf’dan Kâf’a
Dünye kime kıldı vefâ aldanuban kalanı gör
- ^{lxx} Açıklama 59: Dîvân’da da dört halifenin isimlerinin sayıldığı beyitler ve dörtlükler vardır. Bkz. 31/3, 86/5, 396/7.
- ^{lxxi} Açıklama 60: Bu beyit Dîvân’daki şu dörtlüğü çok andırıyor:
 Ol gün katı efgân ola
 İrkek dişi ‘uryân ola

Cümle ciger biryân ola
Ağlaşalum ol gün için

^{lxxii} Açıklama 61: Dîvân'da da bu beyittekine benzer söyleyişler vardır:
Yûnus sana tutdı yüzün unıtdı cümle kendözin
Cümle sana söyler sözün sensün söz söyleden bana (8/6)

Miskîn Yûnus söyler sözi kan yaşıla toldı gözi
Bilmeyen ne bilsün bizi bilenlere selâm olsun (231/9)

^{lxxiii} Açıklama 62: Bkz. Açıklama 1. Gerek kelime kadrosu, gerek anlam derinliği ve gerekse eda bakımından bu şiirin Yûnus Emre'ye ait olmama ihtimali söz konusudur. Ancak özellikle son beyit Yûnus şiirinin bütün karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Mahlasın, Dîvân'daki 12. şiirde bu şiirdeki gibi "Yûnus Emre'm" olarak geçmesi ve son iki beyit ve özellikle son beyit, şiirin Yûnus'a ait olması ihtimalini güçlendiriyor. Bu durumda şiir Yûnus'un "Açıklama 51"de örneklerini verdiğimiz Dîvân'ında da bulunan şiirlerinden olabileceği gibi bir kısmı Yûnus'a ait olmak üzere başka bir şiirle karıştırılarak buraya aktarılmış olması ihtimali de mümkün olabilir. Bir başka ihtimal de şairin ilk dönemlerine ait şiirlerinden olmasıdır.

^{lxxiv} Açıklama 63: Dîvân'daki benzer ifadeler:

'Âşık olanun nişâmı vardır
Melâmet olur bellü beyânı (353/6)

'Âşıkam diyen cânların nişâmı vardır anların
Eti teni arı olur hem palâs olur tonları (415/5)

^{lxxv} Açıklama 64: "Hak nûru" tamlaması Dîvân'da da birkaç yerde geçer: 196/11, 302/11, 352/1.

^{lxxvi} Açıklama 65: "be hey" hitabı Yûnus'un sıkça başvurduğu hitaplardan olmamakla birlikte Dîvân'da şu beyitlerde mevcuttur: 99/8, 414/3 ve 414/4

^{lxxvii} Açıklama 66: "Hak didârı" tamlaması da Dîvân'da yedi yerde geçer: 36/4, 63/7, 293/5, 322/3, 325/7, 335/11, 375/8.

^{lxxviii} Bkz. Açıklama 18.

^{lxxix} Açıklama 67: Bu şiir bazı yönleriyle Yûnus'a ait oluşu intibainı verirken bazı yönleriyle de Yûnus üslûbundan ayrı düşmektedir. Yûnus'a aidiyeti ihtimalini güçlendiren hususlara açıklamalarda işaret edildi. Ancak, özellikle redifin (cânüm) Yûnus'un hitap tarzına benzemediğini ifade etmek gerekir.

^{lxxx} Açıklama 68: "Aşk esrûkliği= aşk sarhoşluğu" Yûnus'un başka şiirlerinde de vardır. Mesela bkz. 4/5, 47/6, 118/2, 165/7, 202/9. Bu beyitlerde / dörtlüklerde kastedilen, Yûnus şiirlerinin önemli temalarından olan "elest bezmi"nin esrikliğidir.

^{lxxxi} Açıklama 69: Burada da Yûnus'un gerçek bir dervişin nasıl olması gerektiğine dair düşünceleri söz konusudur ve ideal tipin adı burada "gırçek âşık" tır. Dîvân'da da "gırçek / gırçek âşık" birçok yerde geçer: 39/8, 56/1, 93/7, 131/3, 158/6, 219/5, 254/2, 372/11, 377/1, 2, 3, 402/5, 408/5, 408/7, 410/1. Şu iki beyitte ise tıpkı burada olduğu gibi "Gırçek 'âşık olan kişi" şeklindedir:

Girçek ‘âşık olan kişi anmaya dünyâ-âhiret
‘Âşık degüldür ol kişi yüriye ‘izzeti kova (2/2)

Şol kim sorar dost kandadır kanda dirisen andadır
Ma’şûkıla seyrândadır *girçek ‘âşık olan kişi* (372/11)

^{lxxxiii} Açıklama 70: Mısra başı tekrarları Yûnus üslûbunun belirleyici özelliklerindedir. Buradaki “bu” sıfatlarının kullanımı da bu türdendir.

^{lxxxiii} Açıklama 71: Divân’daki şu beyitler, hem söyleyiş, hem mana ve hem de lafız olarak bu beyte çok yakın görünmektedir:

İstemegil Hak’ı irak gönüldedir Hakk’a turak
Sen senliğin elden bırak tenden içerü cândadır (54/2)

Dünyâyı elden bırak olmagıl Hak’dan irak
Ser-mâye kendüs’olmuş varlıklar yuyanlara (331/4)

^{lxxxiv} Bkz. Açıklama 52.

^{lxxxv} Açıklama 72. Dîvân’dan buradakine benzer bir söyleyiş:

Yûnus Emre kendözün *topraga ırgıl yüzün*
Ma’şûkaya yaraşur bir miskînlîgüm vardur (51/7)

^{lxxxvi} Bkz. Açıklama 13.

^{lxxxvii} Açıklama 73: Yunus Dîvânı’ndaki şiirlerin önemli bir çoğunluğu, burada olduğu gibi bir dervişin nasıl olması veya olmaması gerektiği yolundadır.

^{lxxxviii} Açıklama 74: Dîvân’da benzer bir beyit şöyledir:

Korkarısan sen Tamu’dan (gel) *alçak olgıl kamudan*
Ol günü ince köpriden (bil) kamular geçmek gerek (137/5)

^{lxxxix} Açıklama 75: Buradan itibaren tasavvufta “dört kapı” olarak ifade edilen şeriat, tarikat, hakikat ve marifet kademelerinden ilk üçü birer dörtlülle anlatılmıştır ki, bu unsurlar Yûnus’ta çokça zikredilir (bkz. Tavukçu 2004: 65).

^{xc} Açıklama 76: Bu şiirde olduğu gibi Dîvân’da yine dervişliğin anlatıldığı bir şiirde aynı düşünce benzer bir söyleyişle şöyle dile getirilmiştir:

Çeke sabr u kanâ’atı tâze-kârlık ide katı
Bu yola vireler iti bu yola yüz tutmak gerek

^{xcı} Açıklama 77: Dîvân’da benzer bir ifade:

İkincisi tarîkat kulluga bil bağlaya
Yolı togrı varanı yarlıgaya hocası (301/3)

^{xcii} Bkz. Açıklama 22.

^{xciii} Açıklama 78: “Bal-yağ” metaforu Yûnus Dîvânı’nda dört yerde geçer: 55/4, 57/5, 102/2, 166/6.

^{xciv} Bkz. Açıklama 38.

^{xcv} Açıklama 79: Dîvân’daki şu beyit hem mana, hem lafız olarak bu beyti andırmaktadır:

Dînün îmânun varısa hor görmegil dervîşleri
Cümle ‘âlem müştâk durur görmeklige dervîşleri (374/1)

^{x cvi} Açıklama 80: İlmin, bilginin tek başına bir değeri olmadığı, amelle ve özellikle de “gönül”le birleşmediği zaman bir faydası olamayacağı düşüncesinden hareketle bilgisizlikle, ümmilikle tefahür, Yûnus’ta çok görülür. Zira bilgi, mutlak varlık olan Allah’a ulaşma yolunda bir perde kabul edilir. Dîvân’da bu düşünce pek çok kere dile getirilmiştir. Aşağıdaki beyitte de -bir bölümü aynen olmak üzere- aynı bakış açısı mevcuttur:

*Ne ‘ilmüm var ne tâ’atüm ne gücüm var ne tâkatüm
Meger kıla ‘inâyetün yüzümüzi ak Çalab’um (186/6)*

^{x cvii} Açıklama 81: Yûnus, Dîvân’da pek çok kere kendisini burada olduğu gibi “bî-çâre” olarak ifade eder. Bkz. Dîvân 71/ 11, 213/6, 229/5, 246/5, 250/5, 277/5, 285/5, 289/8, 404/9, 413/9 . Hatta öyle ki bu kullanımlarda “bî-çâre” kelimesi Miskin Yûnus, Âşık Yûnus, Dervîş Yûnus... gibi isminin başına iliştirilmiş, kalıplaşmış bir sıfat gibidir (69/1, 93/7, 81/7, 95/13, 123/7, 125/7, 130/9, 258/5, 322/6, 325/7, 343/8, 404/7. Nitekim aşağıdaki dörtlüğün bu beyitle hem lafız, hem mana bakımından benzerliği açıktır:

*Ben Yûnus-ı bî-çâreyem
Başdan ayaga yâreyem
Dost ilinde âvâreyem
Gel gör beni ‘ışk n’eyledi (404/9)*

^{x cviii} Açıklama 82: Bu şiir, Yûnus’un şeyhe tabiiyetin önem ve değerini anlattığı diğer şiirleriyle tamamen aynı muhtevadadır.

^{x cix} Açıklama 83: Dîvân’da yüzlerce yerde geçen “gönül” ile 40 defa geçen “nesne”, Yûnus’un lugatında kelime sıklığı en fazla olan kelimeler arasındadır.

^c Açıklama 84: “Cehl” ve “câhiller” meselesi Yûnus Emre’nin temel dertlerindedir. Dîvân’ında onlarca defa cahillere söz anlatmanın zorluğundan, onların anlayışsızlığından ve onlar için çekilen emeğin nafiileğinden söz eder.

^{ci} Açıklama 85: Dîvân’da iki yerde “bağır” taşına benzetilmektedir:

*Ben toprak oldum yoluna sen aşuru gözedürsün
Şu karşuma göğüs gerüp taş bağrulu taglar mısın (270/4)*

*Namâz kılmayana sen müsülmândur dimegil
Hergiz müsülmân olmaz bagrı dönmişdür taşa (341/6)*

^{cii} Bkz. Açıklama 34.

^{ciii} Açıklama 86: “Nazar kılmak” fiili de Yûnus’ta sıkça geçer: 12/6, 24/3, 28/1, 29/10...

^{civ} Açıklama 87: Yûnus’a göre aşk ateştir (od), maşukun âhı, diğer bir deyişle aşkın teza-hürleri de o odun dumanıdır (tütün). Tütün âşıklığın nişanesidir. İçinde od olmayanın tütünü de çıkmaz. Dîvân’da da bu düşünce birkaç yerde ifade edilir:

*‘İşkun odı yüregümde yandugına ‘âlem tanuk
Kanda bir od yanarısı nişânı var dütüm tüter (78/2)*

*Devlet durur ol kişiye yanarısı ‘ışk odına
Acı tütünü çıkıcak aydın olısar bu hâne (284/5)*

İçümde yanar ‘ışk *odı* gönlümde anun hasadı
‘İşk *odının tütünü*nden Yûnus’un benzi sarara (307/6)

Ne kim senün cevrunile geçürmişem ben günümi
‘İşkun *odı* çıkarısar ‘Arş’a degin *dütünü*mi (409/1)

^{cv} Açıklama 88: Gerçek Hak yolunu ve tasavvufu anlatma gayesinde olan Yûnus, hâliyle “gerek” kelimesine sıkça başvurmuştur. Bu kelimeyi kullanması hususunda Dîvân’da “gerek” redifli sekiz şiir olduğunu söylememiz kifayet edecektir. Nitekim burada da Dîvân’dakilere benzer surette gönlünü “süt”e benzetmektedir.